

Охріменко Н.Д.,
викладач кафедри філології і лінгводидактики
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Вибір слова у професійно-комунікативній діяльності

Програмою курсу «Українська мова за професійним спрямуванням», який є обов'язковим для кожного вищого навчального закладу України, передбачено, що майбутній спеціаліст повинен досконало володіти усною та писемною формами фахової мови, дотримуючись норм сучасної української літературної мови, культури спілкування, етикету ділової комунікації тощо. У цьому йому допоможуть навички комунікативно виправданого використання засобів української літературної мови, зокрема вибору слова, терміна, їх конкретної відмінкової форми, перекладу. Неправильно підібране слово, його форма, переклад в усному чи письмовому тексті спричиняє граматичні помилки, що утруднює розуміння змісту, створює негативне враження про ділові якості суб'єкта професійної діяльності.

Поняття як одиниця і форма мислення завжди реалізується або в слові, або в словосполученні: *земля, рідний щиро; втратити контроль, запашна фіалка*. Кожне повнозначне слово, незалежно від його ролі в процесі спілкування, має своє значення, в основі якого лежить певне поняття. Лексичне значення слова, як і граматичне, відзначається стійкістю, тобто соціально закріпленим загальнонародним значенням, що фіксується у пам'яті народу і в словниках. Це забезпечує основну соціальну функцію мови – спілкування.

Повнозначне слово може мати декілька значень – бути полісемантичним. Так, іменник документ має п'ять значень, прикметник лінгафонний – три значення, дієслово обмірковувати – два значення. Слово здатне змінювати своє значення – звужувати, розширювати, зміщувати. Тобто, семантичний об'єм слова у процесі розвитку мови не буває стабільним і зумовлюється внутрішньомовними факторами.

Як відомо, для називання нової реалії – предмета, поняття, явища – у мові існують певні способи, серед яких:

- * творення нового слова за моделями, що наявні в мові: роздержавлення, тінювик;

- * використання запозиченого іншомовного слова: субсидія, саміт, прес-реліз;

- * перенесення назви з одного предмета на інший через схожість, подібність, суміжність: парасолька медузи, м'язиста нога молюсків, морська зірка – представник голкошкірих.

Незнання семантичної своєрідності слова призводить до мовних помилок. Наприклад: *підписали акта* (правильно – акт), *в силу закону* (на підставі закону), *відповідати вимогам* (дотримувати вимог).

Для закріплення і перевірки знань студентів з цієї теми пропонуємо ряд вправ і завдань.

- З поданими словами складіть речення. Усно вкажіть різницю в значенні цих слів.

Діалектний, діалектичний; музичний, музикальний; адрес, адреса; адресат, адресант.

- Випишіть зі словника іншомовних слів статтю, присвячену слову *бібліотека*. На її прикладі розкажіть про будову словникової статті.
- Запишіть слова, добираючи до кожного синонім-пояснення. Поясніть усно, у яких стилях вони можуть вживатися.

Інформація, біографія, гуманність, референдум, терміново, авторитет, неординарний, ефективний, бібліографія, істина, аргумент.

- Поясніть, у якому словосполученні і чому не можна добрати протилежний за значенням прикметник.

Свіжий хліб, легка вправа, білий гриб, сухий кашель, свіже молоко, повний колос, молодий сад.

- Прочитайте виразно слова і поясніть їх значення. Вмотивуйте написання, **и**, **і** в словах іншомовного походження. З виділеними словами складіть речення.

Антитеза, дисгармонія, речитатив, дипломат, ритміка, радіус, дезинфекція, таксі, титан, інновація, диригент, карикатура.

- Складіть листа своєму товаришеві (подрузі) за опорними словами, словосполученнями. Пригадайте, що ви знаєте про епістолярний стиль.

Здрастуй, повідомляю тебе, хочу бачити однокласників, вражений, найкращі роки, наші вчителі.

- Перекладіть текст на українську мову. Визначте, якого він стилю.

Осинкам холодно

В солнечный день осенью на опушке елового леса собрались молодые разноцветные осинки, густо одна к другой, как будто им там, в еловом лесу, стало холодно и они вышли погреться на опушке.

- Позначте рядок, в якому неправильно утворено кличний відмінок іменника:

- 1) *подороже, бійцю, секретарю, учителю;*
- 2) *юносте, синку, командире, душе;*
- 3) *теще, вітре, сестро, стороже;*
- 4) *читаче, лікарю, брате, доню.*

- Позначте рядок, в якому правильно вжито усталені вислови ділової фахової мови:

- 1) *удати у себе хворого, скласти з себе обов'язки, скласти іспит, дотримуватися порядку;*
- 2) *зібрати на стіл, знати з обліку, зняти квартиру, ставити перешкоди;*
- 3) *вважати необхідним, терпіти поразку, треба уточнення, поважати один одного.*

- Складіть розповідь про свій улюблений предмет, про рівень своїх знань, вкажіть причини успіхів і невдач. У своїй розповіді використовуйте відповідні терміни.
- Розкажіть про лексичне освоєння (зміни в значенні) запропонованих слів. Для довідок використовуйте словники. З виділеними словами складіть речення.

Маршал, маузер, аудиторія, кекс, пельмені, меценат, геркулес.

- Доповніть колонки однозначними словами-термінами. Поясніть, в яких галузях науки ці терміни вживаються.

<i>Лазер</i>	<i>маркетинг</i>
<i>ланцет</i>	<i>мікроб</i>
<i>місяцехід</i>	<i>повістка</i>
<i>еволюція</i>	<i>посол</i>
<i>голкипер</i>	<i>екватор</i>

- Слова з переносним значенням найчастіше вживаються у:

- 1) офіційно-діловому стилі;
- 2) науковому стилі;
- 3) художньому стилі.

Отже, вибір слова для професійно-комунікативної діяльності має надзвичайно важливе значення і повинен бути у кожному тексті стилістично вмотивованим. Це зумовлює точність мовлення у професійній сфері, оскільки воно залежить не від кількості використаних слів, а від їх зрозумілості, доцільності, недвозначності. Окрім вибору слова, слід враховувати і контекст, і використання термінів, синонімів, паронімів - цього вимагає повна співвідносність слів з реальною дійсністю.

Список використаних джерел та літератури

1. Погиба Л.Г. та ін. Українська мова фахового спрямування. Підручник / Л.Г. Погиба, Т.О. Грибіниченко, Л.М. Голіченко. – К.: Кондор – Видавництво, 2012.
2. Сучасний тлумачний словник української мови : 65 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В.В. Дубічинського. – Х. : ВД «Школа», 2006.
3. Шевчук С.В., Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник. – К. : Алерта, 2013.